

1°. Het schijnt minder aanbevelenswaardig, aan de waarde van een betoog, dat op het gebruik van gegevens over een twintigtal jaren berust, afbreuk te doen door twee op elkaar volgende jaren uit dat twintigtal (in casu: de jaren 1904 en 1905 uit het tijdvak 1886—1906) met elkaar te vergelijken, op grond van enkele losse gegevens, uit een paar afleveringen van een statistisch weekblad (zelfs als dit door het Kaiserliche Gesundheitsamt is uitgegeven) opgedolven.

2°. Het zou belangwekkend zijn, van collega MAAS in een volgende studie over dit onderwerp te mogen vernemen, hoe groot de afname van de sterfte aan een bepaalde ziekte moet zijn om volgens hem op de omschrijving „belangrijk” aanspraak te mogen maken. Als hij de daling der sterfteskrommen voor tuberculose in Pruisen van 19,13 per 10000 in 1905 tot 17,26 per 10000 in 1906 heeft vermeld, bestempelt hij deze (cursief gedrukt) als „e n i g e” vooruitgang. Dit lijkt mij niet volkomen juist gedacht. Een afname van 1,87 per 10000 beteekent op een bevolking van ruim 37 $\frac{1}{4}$ miljoen over één jaar een mindere sterfte van zeven duizend personen. Zij beteekent een daling met nagenoeg 10 pCt. in dat ééne jaar. Ging die daling met dezelfde snelheid voort (hetgeen zeker niet waarschijnlijk is), dan zou dit beduiden, dat in Pruisen na ruim 10 jaar geen sterveling meer aan tuberculose te gronde zou gaan. Zou collega MAAS, indien hij het in zijn hand had, een dergelijk dalend verloop van de tuberculose-sterfteskromme te helpen bestendigen (hetgeen ik echter geenszins als aannemelijk wensch voor te stellen; zie mijn referaat over ARMAINGAUD's verhandeling!), het niet de moeite waard moeten achten, zulks te doen?

Zelfs de meest geestdriftige tuberculosebestrijder zou zulk een vraag, naar mij voorkomt, nauwelijks ontkennend willen beantwoorden.

Den Haag, 7 Februari 1909.

W. J. VAN GORKOM.

EEN NAVELABSCES.

Mijn dank aan collega LANKHOUT voor zijn belangstellende opmerkingen.

Toen ik mijn stukje opzond, was ik overtuigd daarin niet alles te hebben verklaard en stelde ik mij wel voor, dat niet alle lezers mijn zienswijze zouden deelen. Ik geef mijn beschouwing dan ook graag voor beter. Zeker mocht het stormachtig begin van de tweede ziekte de gedachte aan pneumococconperitonitis opwekken, doch de temperatuur van 37,6^o (rectaal bij kinderen) vind ik wel wat laag. Ik zou voor de redeneering van LANKHOUT meer voelen, als er tusschen de pneumonie en het peritoneaalproces niet een *koortsvrije* periode was geweest. Indien dit niet zoo was, dan zou ik nog verder willen gaan en veronderstellen, dat tijdens de pneumonie het absces reeds in wording is geweest.

De pneumonie gaf mij geen aanleiding daarover meer te melden, evenmin was het van belang meer van den etter te zeggen dan ik heb gedaan.

Al waren in een klatschpraeparaatje pneumococcon gevonden, dan was daardoor nog niet het bewijs geleverd van het *directe* verband tusschen die twee ziekten, maar ik geef toe dat het wel aardig zou zijn geweest.

Collega LANKHOUT wenschte er meer van te weten — ik ook; vooral van

de hoofdzaak, hoe of die wormen in het absces zijn gekomen, wist ik graag meer.

Alleen obductie had ons feiten kunnen doen zien. Nu het kind steeds gezond is, zullen wij het bij hypothesen moeten laten.

Zeist, 8 Febr. 1909.

F. W. LUIKING.

DE WIJZIGING IN HET GENEESKUNDIG ONDERWIJS.

Met instemming heb ik kennis genomen van het rapport der blijvende commissie voor het praktische en het aanvullende geneeskundige onderwijs. Reeds bij de aanstelling dezer commissie stond mij helder voor den geest, dat de in het vorig nummer van dit *Tijdschrift* door haar aangewezen richting voor een meer doelmatiger opleiding van den praktischen geneesheer binnen beperkte tijd een geschikten weg wees naar het vooropgezette doel. Er behoorde geen verziende blik toe, den gedachtengang van de commissie vooruit te loopen, want in de jaren 1885—1890, toen ik het genoeg had, mijn studiën aan de Leidsche hoogeschool te maken, was het lang niet zeldzaam, dat de student in de geneeskunde twee jaren na zijn aankomst aan de akademie het 2de natuurkundig examen aflegde. Van eenigen mijner tijdgenooten is mij dit althans met zekerheid bekend. Na het eindexamen der H. B. S. werden tot aan de kerstvacantie door hen de colleges gevolgd in natuur-, schei- en plantkunde, na de kerstvacantie in de maand Januari het 1ste natuurkundig afgelegd, en anderhalf jaar later het 2de natuurkundig examen. Zoo is het meer dan èèn gelukt, zijn studiën voor het artsexamen in vijf jaar te voltooien. Aan opvolgende generaties is echter den pas afgesneden, de voorbereidende studiën in dezen beperkten tijd af te wikkelen, omdat de faculteit het 1ste natuurkundig examen onmiddellijk na de kerstvacantie niet meer wenschte af te nemen. De in dien tijd gediplomeerden misten de leer der „botjes” en eenig onderwerp der physiologie, wanneer zij na hun examen de colleges voor het 2de natuurkundig bezochten; maar wat nood, de groote vacantie was daar, om zonder hoofdbreken het te kort aan te vullen, tenzij men zich het weinige extrastudie in zijn eerste jaar tusschen de colleges door wilde getroosten. Het tweede jaar was in zijn vollen omvang ter beschikking voor hem, die met eenigen goeden wil en een greintje gezond verstand candidaats of tweede natuurkundig wilde afleggen. Ik zou de bewijzen van zeer nabij kunnen aanvoeren, dat er geen bovenmatige inspanning noodig was, om de voorbereidende studiën aldus te laten afloopen. Een vereischte was en is slechts, dat de examinatoren voor het eerste natuurkundig niet te hooge eischen aan hun examinandi stellen. Voor de volgende vakken van onderwijs is het volstrekt onnoodig, eenige clementie in te roepen. Al heeft zich de leer der algemeene pathologie sinds dien eenigszins uitgebreid en gewijzigd, het is onmogelijk daarvan aan het nog holle hoofd van den a. s. candidaatarts meer mede te geven dan eenige systematiek en zeer oppervlakkige kennis. Het uitgesproken verlangen naar meer hoogleraren voor dit doel der geneeskundige wetenschap dunkt mij dan ook geen verband te houden met een kortere voorbereiding der praktisch-geneeskundige studiën, integendeel deze te bezwaren met de eischen van nieuwe docenten.